

Zašto ne? Indiferencija Ignacija Lojolskoga

DOMINIK
TERSTRIEP*

U kapeli dvorca Loyola, u kojem je Ignacije odrastao, visi slika navještenja pred kojom je molio u tjednima prije svoje životne prekretnice. Ispod oslikane scene, u kojoj Marija prima anđelovu poruku (usp. Lk 1,26-38), dodan je komentar koji reakciju Djevice na božansku molbu sažima u pitanje: »*Purquoy non?*« Iz ovoga lapidarnog »Zašto ne?« govore unutarnja sloboda i odvažnost. Marija se svojega prvotnog životnog plana ne drži pod svaku cijenu, nego je slobodna upustiti se u neobičan Božji prijedlog. To zahtijeva priličnu dozu hrabrosti, ne samo ako se ima pred očima mogući skandal u ono vrijeme: neudana žena koja je pod misterioznim uvjetima ostala trudna. Isto su tako neobični veličina »nalogodavca« i uloga koju dijete ima preuzeti. Marija se još jednom postavlja na indiferentnu sredinu, odvaguje prigovore – »Kako će to biti?« – i napušta tu sredinu nakon što je zahtjev prepoznala kao sebi primjeren: »Neka mi bude po tvojoj riječi.«

Biografsko mjesto indiferencije

Pourquoy non – zašto ne? Ovo je pitanje pratilo početak Ignacijeve životne prekretnice¹. Skoro bismo željeli misliti

¹ Als Hintergrund zur ignatianischen Indifferenz dienten mir: E. PRZYWARA, *Deus semper maior. Theologie der Exerzitien*, sv. 1.: Anima Christi, Annotationen, Fundament, Erste Woche, Freiburg, 1938.; K. RAHNER, *Betrachtungen zum ignatianischen Exerzitienbuch*, München, 1965., str. 19.-30.; E. NIERMANN, Indifferenz, u: K. RAHNER (ur.) *Herders Theologisches Taschenlexikon*, sv. 3, Freiburg, 1972., str. 343.-344.; M. SCHNEIDER, *Unterscheidung der Geister. Die ignatianischen Exerzitien in der Deutung von E. Przywara, K. Rahner und G. Fessard*, Innsbruck, Wien, 1983.; L. LIES, *Ignatius von Loyola. Theologie – Struktur – Dynamik der Exerzitien*, Innsbruck, 1983.; A. CHAPELLE, Le principe et fondement, u: Ders. u.a., *Les exercices spirituelles d'Ignace de Loyola. Un commentaire littéral et théologique*, Bruxelles, 1990., str. 59.-68.; H. U. v. BALTHASAR, *Texte zum ignatianischen Exerzitienbuch, Auswahl und Einleitung von Jacques Servais*, Einsiedeln, 1993., str. 58.-76.; B. HALLENSLEBEN, *Theologie der Sendung. Die Ursprünge bei Ignatius von Loyola und Mary Ward*, Frankfurt, 1994.; S. KIECHLE, *Kreuzesnachfolge. Eine theologisch-anthropologische Studie zur ignatianischen Spiritualität*, Würzburg, 1996.; K. RUHSTORFER, *Das Prinzip ignatianischen Denkens. Zum geschichtlichen Ort der »Geistlichen Übungen« des Ignatius von Loyola*, Freiburg u.a., 1998.

* Dr. Dominik Terstriep SJ,
Kungsträdgårdsgatan 12,
11147 Stockholm, Švedska,
dominik.terstriep@
jesuiten.org

da je ono dokrajčilo svako mudrovanje, ukoliko je značilo odvažnost za skok. Za njega je ovaj duhovni stav možda bio proboj kad je pokušavao postati siguran s obzirom na svoj daljnji put. U svojoj razigranoj mašti na bolesničkom ležaju predočavao si je nove mogućnosti onkraj svojih starih dvorskih ideala. Činiti ono što su činili sveci - to je zamišljao svim silama mašte koje su mu bile na raspolaganju (usp. BP 7)². Kršćanin po navici, koji još stoji na početku intenzivnijega puta vjere, hoće se uhvatiti u koštac s velikim svecima, Dominikom i Franjom. Zaista ludo smiona misao koja je odjek zanosnoga »pourquoy non«. Ne neki beskonačni »zašto«, nego ovaj »zašto ne« čini ga sposobnim za djelovanje i stavlja ga u otvorenost slobode³. U djelima dvojice svetaca Ignacije je nazreo mogućnost svoje slobode, čijeg se ostvarenja promišljeno latio. Možda je bivši vitez iskusio da za onoga koji hoće služiti Bogu nema razloga koji bi sve osigurao, ni argumenta koji bi sve činio neranjivim i čvrstim, nego samo otvoreni, s rizikom izgovoreni »zašto ne?«. Ignacije ostaje vjeran svojem temeljnom uvidu, svojem htijenju da služi Bogu, ali tijekom svoje povijesti uvijek iznova modificira »kako«, prilagođava se uvjetima, korigira svoje planove kroz *trial and error*. Kratko rečeno, izlaže ih protivnoj zbilji kako bi ih stavio u odnos prema Bogu; on ostaje indiferentan. Jezgrovit natpis na slici »pourquoy non?« sažima dakle prilično dobro ono što će Ignacija kao duhovnoga učitelja kasnije povezivati s indiferencijom: unutaranja spremnost/sloboda pojedinca da čuje ono što odgovara volji Božjoj, i da - spoznavši ono što je njemu i samo njemu namijenjeno - to i čini.

Unutaranja sloboda, stajanje u sredini, indiferencija spram vlastitih planova – sve to za Ignacija nije samo po sebi razumljivo ako se gleda na njegov život. Valja samo pomisliti na njegovu nepopustljivost da kao vitez stekne slavu i da za taj cilj krene u bezizgledno klanje u Pamploni; na ekscesivnu askezu u Manrezi koja graniči sa samorazaranjem; na tvrdoglavu nakanu da se najprije sam, a zatim 15 godina kasnije sa svojim drugovima, uputi u Svetu Zemlju kako bi »pomogao dušama«, ne konzultirajući se ni s kim o šansama svojega projekta. Sa sebi vlastitom strastvenošću započinjao je ne samo ove pothvate i nije popuštao sve dok se ne bi nasukao ili u boljem slučaju uvidio nemogućnost projekta. Indiferenciju, koja slovi kao nešto tipično ignacijansko, na temelju biografskih ulomaka ne bismo otprve povezali s ovim baskijskim mužem snažne volje.

Kako bi realizirao svoje namjere Ignacije je mobilizirao sve svoje snage i sposobnosti. Volja i čežnja i u njegovim *Duhovnim vježbama* (EB) igraju važnu ulogu. Onaj koji obavlja duhovne vježbe prije svake meditacije treba moliti za ono što

² I. v. LOYOLA, Bericht des Pilgers, u: P. KNAUER (ur.), *Gründungstexte der Gesellschaft Jesu*, Würzburg, 1998., str. 1.-84. Angegeben ist die Nummer.

³ K.-H. CRUMBACH, »Pourquoy non?« Worauf gründet die Sicherheit der Rechtfertigung einer geistlichen Berufung?, u: *GuL* 44(1971.), str. 453.-463., ovdje 455.

hoće i za čim čezne (usp. EB 48)⁴. Možda je Ignacije upravo zbog svoje strastvene volje osjećao nužnost uvježbavanja u indiferenciji, kako bi ukrotio svoju nutrinu, urazumio se i zadobio odstojanje spram vlastitih osjećaja, misli i planova. Ignacije, o čijem indiferentnom držanju izvješćuje Luis Gonçalves da Câmra, već je zreo: »Kad mu je jednom liječnik rekao da ne smije pasti u melankoliju jer bi mu naškodila, Otac je na to rekao: 'Razmišljao sam zbog čega bih mogao pasti u melankoliju i nisam ništa našao, osim ako bi papa potpuno ukinuo Družbu, a i s tim bih, mislim, nakon što bih se četvrt sata povukao u molitvu bio radostan kao prije ili još radosniji.'«⁵

Princip i fundament

Programski tekst za indiferenciju takozvani je *Princip i fundament* koji Ignacije stavlja na početak svojih duhovnih vježbi: »Čovjek je stvoren da hvali Boga, našega Gospodina, da mu iskazuje strahopoštovanje i da mu služi te tako spasi svoju dušu; a ostale stvari na licu zemlje stvorene su za čovjeka i da bi mu pomogle u ostvarenju cilja za koji je stvoren. Iz toga slijedi da ih čovjek treba utoliko rabiti ukoliko mu pomažu do cilja, a utoliko ih se oslobađati ukoliko ga u tom sprječavaju. Stoga je nužno da mi postanemo indiferentni spram svih stvorenih stvari u svemu što je dopušteno slobodi naše slobodne moći odlučivanja i što joj nije zabranjeno. Mi dakle sa svoje strane ne trebamo radije htjeti zdravlje od bolesti, bogatstvo od siromaštva, čast od sramote, dug život od kratkoga; i jednako tako u svemu ostalom, ukoliko samo ono želimo i biramo što nas više vodi prema cilju za koji smo stvoreni« (EB, 23).

Pretpostavke indiferencije

Upravo posljednji ulomak ovoga temeljnog teksta može izazvati nevjerojatno odmahivanje glavom. Tko sebi ne želi zdravlje, bogatstvo, čast i dug život? Bolest, siromaštvo, sramota i kratak život, naprotiv, stvari su koje čovjek u najmanju ruku nastoji izbjeći. Ne proturječi li ova zadnja rečenica vitalnoj volji za životom koja nekoga održava u tu-bitku na račun nekog bezosjećajnoga duhovnog stava od kojega se sve odbija? Lako bi se moglo prigovoriti s Calderónom: »Kaži, zašto je Bog stvorio cvijeće ako se ne smije uživati u njegovu ugodnom mirisu? [...] Zašto je konačno Bog stvorio brjegove, doline, nebo, sunce, ako ih oči ne smiju gledati? Ipak mi se čini nezahvalnim, i to s razlogom, ne uživati čudesa Božja.«⁶

⁴ I. v. LOYOLA, Geistliche Übungen [Exerzitien], u: P. KNAUER (ur.), *Gründungstexte der Gesellschaft Jesu*, Würzburg, 1998., str. 85.-269.

⁵ L. GONÇALVES DA CÂMRA, *Memoriale. Erinnerungen an unseren Vater Ignatius*, übersetzt von Peter Knauer, Frankfurt a. M., 1988., Nr. 182.

⁶ P. CALDERÓN DE LA BARCA, *El gran teatro del mundo / Das große Welttheater*, spanisch/deutsch, übers. und hg. von Gerhard Poppenberg, Stuttgart, 1988., 46f.

Izdvojen iz konteksta, zaključni dio *Principa i fundamenta* doista bi bio dvojbjen program. Kako bismo se približili njegovu shvaćanju, moramo ga čitati kao konsekvencu ponašanja kojemu prethodi nekoliko temeljnih uvjerenja. Prva je temeljna postavka ona o čovjeku kao stvorenju koje u usmjerenosti prema Bogu dolazi k svom cilju. Kad se govori o strahopoštovanju, to je stoga da bi se označila razlika između Boga i čovjeka. Hvala i služenje priznanje su onoga što je Bog učinio za čovjeka, odnosno onoga što je čovjek spreman kao odgovor činiti za Boga. Naravno, strahopoštovanje, hvalu i služenje moglo bi se karikirati kao da se radi o narcisoidnom Bogu koji bi uživao u tomu da ljudi pred njim padaju na koljena. To bi bila slika o Bogu koja ne bi odisala duhom *Principa i fundamenta*. Mnogo se više želi izraziti. Život je odnos, bitno odnos prema Bogu, i čovjek to više dolazi k sebi što se više odnosi prema Bogu. Bog je tako opisan kao »milje« u kojemu čovjek živi i u kojem se može razvijati; kao što je riba upućena na vodu kao na svoj »milje«, u kojemu dolaze do izražaja sve njoj vlastite sposobnosti, tako je i čovjek u Bogu. Njegova samostojnost nastaje i raste tim više što on dolazi bliže k Bogu. »Spasiti svoju dušu« valja promatrati upravo u ovoj dinamici. Čovjek treba činiti ono što može kako bi se uskladio s ovom svojom biti.

Druga je temeljna postavka da se čovjek nalazi u odnosu prema svijetu. Kao što nije Bog, tako i ono što ga okružuje čovjek prepoznaje kao različito od sebe. Kao stvorenje doduše povezan je s okruženjem, međutim istovremeno se nalazi u nekom srednjem položaju između Boga i svijeta. Bog po svijetu dolazi k čovjeku i po ljudima svijet opet dopijeva k Bogu. Kako je čovjek stvoren za Boga, tako su stvari za čovjeka, da bi on dokučio svoj cilj. Usmjerenost svega stvorenoga prema čovjeku i njegovo strogo svrstavanje u perspektivu sredstvo-cilj najprije izgleda kao sniženje vrijednosti stvorenoga. Ali, kad se bolje pogleda, tim se izričajem cijene »ostale stvari«, ne mimoilazi ih se i ne prezire, nego vrjednuje, budući da one čovjeku služe kao pomoć. Sredstva iznutra pripadaju cilju jer bez njih čovjek ne dopijeva onamo. Tako ona posadašnjuju cilj, Boga, i pokazuju ga: sve što jest postaje Božjom epifanijom, sakramentom u kojemu se on sam daruje. Zato čovjek treba dopustiti da ga ova sredstva dodirnu i shvatiti ih kao potreban prostor u kojemu se realizira njegov odnos prema Bogu. Ako netko tada odluči nešto napustiti jer mu ne odgovara, on onda u ovom gibanju jednostavno ne preskače stvari nego stupa s njima u odnos. Susreo ih je zato što se odnosio prema njima i zatim slobodno odlučio. I on zato može bez predrasuda napustiti stvari. Prazninu koja je povezana s napuštanjem valja doduše i izdržati. Ona je nalik prolazu kroz umiranje i smrt i ne nadoknađuje se odmah nekim iskustvom Boga koje bi je ispunilo. Međutim, na dulji je rok ovo napuštanje proboj k većoj punini.

Postati indiferentan

Iz ovih dviju temeljnih postavki Ignacije zatim formulira svoj konačni zaključak za djelovanje: »Stoga je nužno da mi postanemo indiferentni spram svih stvorenih stvari u svemu što je dopušteno slobodi naše slobodne moći odlučivanja i što joj nije zabranjeno.« On s općenitog razmišljanja o čovjeku sada prelazi na konkretno »mi«. Definicija čovjeka kao bića u odnosu prema Bogu i prema svijetu, usmjerenje k cilju kojega valja postići samo po svijetu ima konkretne učinke.

Primjeri koje Ignacije navodi podsjećaju na stoičku misao i zadiru u elementarni nagon za vitalnošću (zdravlje – bolest), posjedovanjem (bogatstvo – siromaštvo), priznanjem (slava – sramota) i tu-bitkom (dug – kratak život). Ovi su primjeri tako sablažnjivi, budući da su upravljani prema čovjekovu nagonu za samopotvrđivanjem, s njegovim različitim dimenzijama, spram kojega čovjek treba steći odstojanje. Volja za preživljavanjem, koja se pokazuje u navedenim oblicima nagona, po sebi je nešto moralno neutralno. Međutim, ona lako zadobiva tendenciju ljubomorne isključivosti. Bezuvjetnoj volji za zdravljem, novcem, ugledom i dugim životom danas se puno žrtvuje, nerijetko na čovjekovu štetu.

Tijelo danas zadobiva povijesno možda jedinstvenu društvenu i individualnu pozornost. Uz njegovo estetsko i funkcionalno usavršavanje vežu se kvazireligiozna očekivanja. Jednostavna jednadžba, ljepše i zdravije tijelo jednako sreća i uspjeh, čak cjelovitost i spas, čini da mnogi suvremenici poduzimaju stroge »postove« i naporna »hodočašća«. Stroga pokora za grijeha kod jela, samo-trpljenje za volju dobre figure, samo-mučenje koje se etiketira kao *fitnesstraining* – sve su to postupci koji se ne doživljavaju čudnima kako bi se dosegla idealna slika mladosti, ljepote i fitnesa. Ali pritom naglašena posvećenost vlastitom tijelu ni u kojem slučaju nije dobrohotna, jer tijelo u svom sadašnjem stanju nije onakvo kakvo bi trebalo biti; i ne će nikada ni biti. Okrenutost tijelu tako se obrće u jedan vrlo loš način skrivenoga prezira tijela; tijelo koje se osjeća manjkavim, postaje zaprjeka⁷. Kako beskrupulozna težnja za dobitkom i prestižem po stečenom bogatstvu može imati mnoge posljedice, dramatično jasno su u 2008. godini pokazale turbulencije na međunarodnim financijskim tržištima koje su poništile vrtoglavo visoke vrijednosti. U oba slučaja po sebi neutralan nagon za vitalnošću i posjedovanjem okrenuo se protiv samoga čovjeka. Rezultat nije bio samo-potvrđivanje nego samo-razaranje. Kad Ignacije savjetuje da u ovim stvarima budemo indiferentni, on želi pomoći da napustimo zagrižen osjećaj sigurnosti koji na dugi rok ne služi životu.

Indiferencija spram »ostalnih stvari« ne znači željeti bolest, siromaštvo, sramotu ili kratak život. Ona ne želi probuditi ljubav prema negativnom, neku preobučenu

⁷ Usp. R. AMMICHT QUINN, Jung, schön und fit – Körperkult und Körperverachtung aus theologischer Perspektive, u: B. BOWALD u. a. (ur.), *Körpersinne. Körper im Spannungsfeld von Diskurs und Erfahrung*, Bern, 2002., str. 64.-80., ovdje: 71.-73.

dosadu koja je u konačnici »požuda u obliku nemoći« (Przywara, 130). Ove nasuprotnne elemente možemo shvatiti kao utege koji čovjeka drže u sredini. Tako bi valjalo – rečeno Przywarinim riječima – govoriti o četverostrukoj dimenziji srca koja treba »negativne« polove kao suprotnost, budući da i njoj prijeti opasnost degeneracije kad se izolira. Vitalno bi valjalo jačati kad se ljubav prema bolesti pokaže kao odlika tiranijske slabosti; materijalno kad se ljubav prema siromaštvu izrodi u nametništvo; duhovno kad ljubav prema sramoti čini razdražljivim; egzistencijalno kad ljubav prema umiranju poprimi oblik pritajenoga prionuti-uz-život umirućega (usp. 130).

Pretjerivanja u oba smjera uvijek su posljedica sebičnosti koja sve gleda samo polazeći od odnosa prema svojem ja. Središnja je krjepost ignacijanske duhovnosti u tom smislu siromaštvo: »Ništa ne treba *željeti* kao *posjed za sebe*« (Kiechle 38). Indiferenciju bi se tako moglo čitati i kao mjesto koje čovjeka čuva od neprepoznavanja svoje pozicije. Time se ona karakterizira kao stav trijeznosti i taktičnosti spram stvari. Nitko, tko je iole psihički zdrav, ne može se oprostiti od nagona za održanjem svojega života. Čovjek se nalazi unutar i izvan svijeta, ostaje vezan na stvari, ali može načiniti odmak kako bi u granicama mogućega zadobio slobodu i rabio stvari cijeneći ih. Stoga ne može biti govora o nekoj borbi protiv životnih snaga, ali može o optimizmu: da čovjek može stupiti u odnos sa svim stvorenim (uključujući i samoga sebe) i da mu nije izložen tek pasivno trpeći. Indiferencija kao iskustvo slobode služi za zadobivanje »operativnog stajališta subjekta spram svijeta i spram sebe samoga« (Lies, 17).

Indiferencija kao predvorje odluke

Iskustvo slobode indiferencije doziva u svijest da je čovjek dan samom sebi i da tek u odnosu zadobiva svoju samostojnost. Izvan samoga sebe dolazi k sebi. Nasuprotnost mu ovoga odnosa pripada, a ipak je različit od njega. Kršćanski protumačena, ova nasuprotnost jest Bog koji se pojedincu posreduje po svijetu i daje mu prepoznati svoju sebe-datost kao dar. *Duhovne vježbe* kojima je pretpostavljen princip i fundament imaju za cilj po ovom iskustvu slobode osposobiti pojedinca za životni izbor koji odgovara volji Božjoj. Da bi dospio do takve odluke, nužna je, prema Ignaciju, indiferencija spram stvorenih stvari. Usmjerenost na proces donošenja odluke karakterizira indiferenciju ne kao trajan neutralan stav koji je u distanci spram svega, nego kao prolazni stav koji pomaže konkretnoj odluci upuštanja u povijest i zauzimanja stava u vidljivomu. Po ograničenim datostima svoje egzistencije čovjek se u velikom luku svega stvorenoga treba vinuti prema Bogu.

Za takvu odluku pripravlja objektivnost indiferencije koja razbija spontana zatvaranja u okoštale stavove i otvara čovjeka za mogućnosti koje on na prvi pogled ne bi prepoznao. Ona se ne sastoji u nepoznavanju razlike, jer zdravlje je nešto posve drugo od bolesti. »Ako nekomu šećer nije sladak i ocat nije kiseo, tada to ili nije

šećer odnosno ocat, ili je čovjek bolestan, ili laže sebi i drugima« (Przywara, 128). Pojedinaac, znajući razliku, ipak ne treba razlikovati kako bi dospio do veće slobode. Dakle, nisu stvari indiferentne nego se čovjek spram njih postavlja ravnodušno da bi se oslobodio od svoje nasukanosti. Indiferencija je time uvijek ono što slijedi nakon neposrednoga doživljavanja i vrjednovanja stvari, nakon predrasuda i unaprijed stvorenih odluka, upravo odmak koji čovjek zauzima da bi mogao jasnije vidjeti što je to što ga više povezuje s Bogom.

Ovaj odmak, koji valja načiniti, nije sebi svrha nego u odluci koju treba donijeti ima jasan cilj radi kojega određene stvari biram ili ostavljam. Ignacije uspoređuje indiferentno stanje s vagom. »Mnogo se više trebam nalaziti kao u sredini vage kako bih slijedio ono za što osjećam da je više na slavu i hvalu Boga, našega Gospodina i za spasenje moje duše« (EB, 179). Indiferencija je stoga nalik međustanju, nekom lebdećem stanju, dok se ne nađe pravilna pozicija. Njezina elastičnost i osjetljivost može biti uporište protiv »odrvenjelosti« (K. Rahner, 30) da bismo se pripravili za Božji poziv. Ignacijanska je indiferencija tako suprotnost ravnodušnosti i apatiji. Čovjek vidi razliku koju je Bog stavio u stvari i poštuje ju. Bol se ne smije osjećati kao radost, tako bi teoretski možda činio stoik.

Možda će se na primjeru nogometa to bolje predočiti: vratar stoji na sredini vrata s napetom pozornošću. Točno promatra tijek igre i strijelce. Kako bi zauzeo idealnu promatračku poziciju i bio otvoren za različite pravce kretanja lopte, ne će se trajno zadržavati u jednom kutu, budući da bi njegov manevarski prostor na taj način bio ekstremno ograničen, nego će tražiti položaj koji mu omogućuje da fleksibilno reagira na što više situacija. Shvati li odakle dolazi lopta, napušta sredinu i baca se odlučno u tom pravcu da je uhvati. Ako bi ostao nepokretan u sredini promašio bi svoju zadaću; svaka lopta koja ne bi išla ravno na njega pogodila bi vrata. Radi višeg cilja – izbjegavanja protivničkih golova i pobjede vlastite ekipe - napušta svoj središnji položaj u korist jasne opcije. Skok je rizičan budući da se mogao prevariti. Međutim, ostati jednostavno stajati, zar bi to bila uvjerljivija alternativa? Vratar rabi svoju slobodu *za* nešto, sve ostalo imalo bi veze s potencijalnim alternativama, koje međutim u jednoj u sebi ustaljenoj, pasivnoj i mirnoj sredini nikad ne bi došle na red.

Slično bi se mogla shvatiti i uloga ignacijanske indiferencije u procesu odlučivanja: stajanje u sredini kao najveća moguća otvorenost za različite opcije, promatranje kao put do potrebnih informacija, vlastita intuicija i evidencija trenutka kao posljednji element koji vodi do jasnoće odluke, s tim povezano odreknuće od nekih stvari kako bi se moglo izabrati druge. U ovoj odluci koja je upravljena prema višem cilju do punog razvitka dolaze sposobnosti koje su u čovjeku, ono što je on u svojoj biti. Ukoliko u odluci rabi svoju slobodu i smješta je u perspektivu višeg cilja, dopijeva onamo gdje treba biti prema Božjoj volji. Kao što vratar doduše misli i na sebe, ali ne samo na sebe nego i na ukupnu momčad i brani za nju, tako je i indife-

rencija skok iz jednoga u sebe zatvorenoga ja u »magis«, u više koje se oslobodilo mjere egoističnih interesa. »Indiferencija je strast prema cilju: prema Bogu, prema svojem Spasu u svijetu« (Schneider, 51).

Ali kako se odlučiti?

U slučaju vratara situacija odlučivanja je u nekoj mjeri evidentna, no teže nam je u susretu s drugim opcijama. Ignacije daje nekoliko uputa i za način kako se može doći do izbora (usp. EB, 169-188). Jedna pretpostavka jasan je pogled na zbilju i na sebe, na stvari kakve jesu. Time se ponovno uvode u igru temeljne postavke principa i fundamenta kojima je u središtu usmjerenost prema cilju, Bogu i mojemu spase-nju. Sve o čemu odlučujem, prema Ignaciju, ima biti usmjereno prema ovomu cilju. Zato on polaže najveću vrijednost na to da se od sredstava ne načini cilj. Jer stvari koje biram sredstva su do cilja; stvari imaju instrumentalni karakter, one služe cilju. U ovu perspektivu uklapa se i savjet da se odlučimo za nešto što je indiferentno ili dobro. Čovjek ne treba birati nešto loše što šteti njemu ili drugom. Time bi promašio svoj životni smisao. Daljnja uputa mnogima danas još teže pada. Za Ignacija ima odluka koje se ne mogu revidirati i slijedom toga nisu više predmet izbora. On navodi fundamentalne opcije kao svećeništvo i brak. Ako u ovim načinima života ima poteškoća, onda ih se može samo još sanirati, to znači učiniti nešto za to da se u nekoj mjeri živi dobrim životom. S obzirom na neuspjeh mnogih svećenika i bračnih parova da održe svoju jednom donesenu odluku, ova se datost čini prilično strmom. Sigurno ima točaka koje se ne trebaju više preispitivati. I to ne vrijedi samo za određene načine života, nego i za uvide i ponašanja koja bi moglo biti opasno napustiti. Liječeni alkoholičar za svoje dobro i za dobro svoje obitelji nikada više ne bi trebao posegnuti za bocom. Mogli bismo tako shvatiti da Ignacije svojim savjetom teži za tim da zaštiti veliko dobro. Međutim, valjalo bi se upitati kako bi mogao izgledati postupak sa zakazivanjem u crkvenom i privatnom životu? Što se može dogoditi ako je ideal doživio brodolom? Tu na službeno-crkvenoj strani postoji razočaravajuće siromaštvo ideja. Čistoći pogleda, pravilnom odnosu između cilja i sredstva i razlikovanju između predmeta odlučivanja, s obzirom na to jesu li prikladni za izbor, Ignacije dodaje »tri razdoblja za donošenje zdravoga i dobrog izbora« (EB, 175). U njima opisuje kako se može doći do jasnoće o pitanju o kojemu se odlučuje. Najneposredniji, svakako i naj snažniji način jest intuicija, koja ne dopušta dvojbu, kao što su Matej u carinarnici ili Pavao pred Damaskom bili pogođeni božanskim pozivom i odmah znali što im je činiti. Možda će se to nekome činiti najneobičnijim putem. Međutim, jedan takav evidentan doživljaj, u kojemu postaje jasno da čovjek samo tako može djelovati, uopće nije tako rijedak. Drugo se razdoblje za Ignacija sastoji u pozornosti spram unutarnjih osjećaja. Što se pokreće glede postavljenoga pitanja, smirenje ili uznemirenost, mir ili uzbuna, utjeha ili zdvojnost? To je pogled u vlastite osjećaje koji postaje izvorom spoznaje. Trebao bih ići u onom smjeru u kojem ću na dulji rok naći više unutarnjeg smirenja, mira ili utjehe. Treće je razdoblje

za Ignacija prije rješenje iz nužde, ako se po druga dva nije moglo doći do odluke. To je racionalni put razumskog odvagivanja, ispitivanja argumenata i alternativa. Ali, emocionalni i racionalni put mogu se dobro dopuniti i međusobno korigirati. Ako primjerice na mojoj *pro-et-kontra* listi težište ide prema određenom rješenju, a moji se osjećaji pri tom bune, tada se čini da još nisam saznao za odluku. Slično vrijedi i obrnuto, ako sam emocionalno posve sklon nekom rješenju, ali teški razumski razlozi koje nije lako ukloniti govore suprotno.

Ignacije donosi i druge upute koje pomažu pri izboru: zamisliti se na smrtnom času s pitanjem kako bih tada volio da sam bio odlučio i na taj način dobiti kriterij za aktualno pitanje; tražiti razgovor s nekim neutralnim promatračem kojemu otvoreno izložim svoj proces odlučivanja i molim za njegov eho, kako bi se dopunile unutar-nja i vanjska perspektiva. Uza sve metode, koje su ovdje naznačene, ostaje jasno da će jednom doći trenutak kad moram skočiti, prijeći s promatranja i odvagivanja na djelovanje. Indiferencija, koja u ovom procesu omogućuje lebdeću pozornost i otvorenost za spoznaju dobre odluke, napušta se u korist jedne konkretne opcije.

Kroz ova tri razdoblja nosi me povjerenje da se Bog u meni posreduje po svojem Duhu – bilo na neposrednom putu rasvjetljenja ili po emocijama i razumu - kako bi me vodio prema mojem životnom cilju. I on mi samom daje prepoznati ovaj cilj da on postane mojim ciljem, nečim što sam u svojoj slobodi usvojio. Iz ignacijanske indiferencije proizlazi tako sloboda za životni projekt.

Indiferencija kao jeftina čednost?

Indiferenciju smo u svezi s procesima odlučivanja okarakterizirali kao veću otvorenost koja dopušta susret sa stvarima kakve one jesu. Ova spremnost da se primi sve, bila je na cijeni kao stav koji dopušta pojedincu opstati i u teškim situacijama, ne samo u ignacijanskoj tradiciji. Kad Pavao primjećuje »da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube« (Rim 8,28), tada iz toga stava progovara temeljno uvjerenje da sve što jest i s čime se čovjek susreće, može voditi k spasenju. Već su i stoici protivštine kao bolest i smrt pokušavali objasniti kao svrhovite. Široka struja u povijesti kršćanske pobožnosti pridružila se ovoj tradiciji. Tako Ignacije napominje da trebamo biti uvjereni »da je i ono protivno i ono poticajno dobročinstvo našega Gospodina [...], pogotovo za one koji se u istini posvećuju njegovoj božanskoj službi.« Ako »svoju volju u dobroj sigurnosti dovedemo u suglasje s Božjom, ukoliko se odlučimo biti zadovoljni s tim kako on s nama raspolaže...[možemo povrhu toga] podnijeti muke ne samo bez mrmljanja, nego i sa zahvalnošću.«⁸ Ovaj savjet može zvučati poput duhovnoga »positive thinking« ili se čak činiti ciničnim. I doista, ima nekoliko ozbiljnih prigovora. Obescjenjuje li se tako patnja ljudi? Ne

⁸ Brief 4260, u: I. v. LOYOLA, *Briefe und Unterweisungen*, übersetzt von Peter Knauer, Würzburg, 1993., str. 567.

usmrćuje li ova vrsta indiferencije svaki otpor protiv pretrpljene nepravde? Bi li ona na kraju bila čak preziranje čovjeka? I kakav bi to bio Bog koji bi nam dosuđivao bolesti da bi nas doveo k spasenju?

Naravno, stav ovakve vrste može se zlorabiti, dovesti do ukočenosti i krive slike o Bogu. Također se taj stav ne smije narediti. Ali, pokuša li se taj savjet čitati prema načelu dobrohotne interpretacije, ova bi se indiferencija mogla shvatiti kao neka vrsta strategije preživljavanja koja traži način ophođenja s neizbježnom patnjom. Ovaj je stav ne negira, nego registrira i daje joj smisao. Time se ne želi reći kako se patnja mora uljepšavati, ali se njezine silnice mogu upregnuti u vlastita »kola« koja čovjeka vode prema njegovu cilju. To je kao i s »ostalim stvarima« o kojima govori princip i fundament. Kako ovi, tako se i teški trenutci vrlo aktivno stavljaju u službu. Stoga ih ne smijemo željeti, jednako tako ni odreći se otpora. Iako spram bolesti trebamo biti indiferentni upravo kao spram zdravlja, ne smijemo se odreći toga da u posebno teškim situacijama zovemo liječnika⁹. Temeljni čin, u kojem se zbiva ovo preuzimanje neizbježne patnje, za kršćanina može biti molitva¹⁰. Ona odolijeva aporijama i proturječnostima zbilje i čini ih izdržljivijima. Jer ona se ukorjenjuje u obećanju da zbilja, takva kakva jest, ima svoj smisao u Bogu, ne znajući unaprijed da se ovo obećanje obistinjuje. Molitelj se obraća Bogu kao svemoćem i komunicirajućem, iako se spram strahovite patnje prije pokazuje njegova nemoć i šutnja. Molitva izdržava ovu proturječnost i znači vježbanje indiferencije protiv nagona da prerano vrjednuje, svrstava i zaključuje o stvarima. Ona se čuva otvorenom za uvid u smislenost bitka. Molitelj ostaje prijemljiv za većega Boga kojega zove imenom, ne shvaćajući s krajnjom jasnoćom i tako se hrvajući probija i do priznanja svoje granice.

Prijevod: s. Dragica Ivkić

⁹ Usp. F. v. SALES, *Philothea. Einführung in das Leben aus christlichem Glauben*, Eichstätt, 1995., str. 129: »Stößt dir ein Übel zu, dann wende dagegen die *Heilmittel* an, die möglich und von Gott erlaubt sind. Wer anders handelt, versucht Gott.«

¹⁰ J. WERBICK, Was das Beten der Theologie zu denken gibt oder: Ein Versuch über die Schwierigkeit, ja zu sagen, u: J. B. METZ u.a. (urr.), *Gottesrede (Fundamentaltheologische Studien 1)*, Münster, 1996., str. 59.-94.